

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015

December 2015

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

**DİSTOPYA YAZINI VE AYDIN ÇIĞLIĞI: GEORGE ORWELL'İN BİN DOKUZ YÜZ
SEKENDÖRTROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME
DİSTOPIA AND THE OUTCRY OF THE INTELLECTUAL: AN ANALYSIS OF GEORGE ORWELL'S
NINETEEN EIGHTY-FOUR**

Tülay AKKOYUN*

Öz

Distopya yazını, geleceğe dair sunduğu karamsar bakış ile yaratıldığı dönemdeki kaygılara ışık tutan bir türdür. Bu türün en bilinen örneklerinden biri olan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ise kurguladığı karamsar dünyada yaşayan bireyleri devletin mutlak kontrolü altında betimlemektedir.

Eserin başkışisi Winston Smith ise bu dünyayı ayakta tutan bir düzenin parçasıdır ve roman Smith'in özgürleşme çabasını derin ruhsal analizler ile okuyucuya aktarır.

George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* romanının eksen olarak alındığı bu çalışmada, distopya yazınının, bir aydın olarak yazarın sessiz çığlığını içeren bir politik söylem kanalı olabileceği fikri irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Distopya, George Orwell, Politik Yazın, Aydın Çıığı.

Abstract

With its pessimist insights for the future dystopia fiction is a genre that sheds light upon the concerns of the era in which it was created. One of the well-known examples of this genre, the *Nineteen Eighty - Four* depicts individuals under total control of the state in the pessimist world that it created.

The protagonist Winston Smith is a part of the mechanism that sustains this order and the novel narrates Smith's struggle for freedom with deep psychological analysis

In this study, which takes George Orwell's novel *Nineteen Eighty - Four* to the main axis, the idea that the dystopia fiction might very well be a medium for political discourse that conveys the silent outcry of the writer as an intellectual is discussed.

Anahtarkelimeler: Dystopia, George Orwell, Political fiction, Intellectual Outcry.

0. Giriş

"Barış Bakanlığı savaşın, Gerçek Bakanlığı yalanların, Sevgi Bakanlığı işkencenin, Varlık Bakanlığı yokluğun bakanlığıdır."

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, yazın dünyasının en ünlü distopik (anti-kötü-karşı-kara ütopyacı) eserlerinden biridir. Orwell kitabına, 'Avrupa'daki Son Adam' ismini vermek istiyordu. Daha sonra 1980 ve 1982'yi düşündü. Eserini bitirdiği 1948 yılının son iki rakamının yerlerini değiştirerek '1984'te karar kıldı(Orwell2012 :10).

Distopya, Yunanca 'dus' = 'zor' ve 'topos' = 'yer' sözcüklerinden türetilen bir terimdir. Ütopya'nın olumsuzluk anlamı veren 'u' öneki ile 'topos' sözcüğünden üretilerek 'olmayan-yer'i işaret etmesi gibi 'distopya' terimi de 'zor/zorlu-yer'i anlatır. Distopyaların, ütopyalarda belirlenen yaşamın uyumlu ve eşitlikçi değerlerine sahip olmayan, inanılmaz derecede kusurlu kurgusal dünyalar oldukları düşünüldüğünde 'distopya'yı' en basit şekilde, 'ütopya'nın tersi olarak değerlendirebiliriz. Fakat tam anlamıyla bir karşıtlıktan söz etmemiz mümkün değildir. Distopyalar sıklıkla ütopyalarda var olan unsurların çoğunu içermektedir. Örneğin, sıkı toplumsal kontrol tedbirleri her ikisinde de yer alan önemli unsurlardır. Totaliter bir düzen olduğundan insanların özgürlükleri düzenin elindedir. Yöneten, insanlar adına her konuda karar verme yetkisine sahiptir.Fakat roman kurgusu bir çatışma gerektirdiğinden distopik romanların bir çoğunda sisteme karşı çıkan bir kahraman yer alır. Distopik roman kahraman ve sistem arasındaki çatışmayı yansıtır. Yazar, düzene aykırı bu kahraman aracılığıyla geleceğe dair kaygılar uyandırarak okurda farkındalık yaratmaya çalışır.

Bu çalışmada başlığın hemen altında yer alan küçük alıntı aslında tüm romanı özetler niteliktedir. Barış Bakanlığı savaşın, Gerçek Bakanlığı yalanların, Sevgi Bakanlığı işkencenin, Varlık Bakanlığı yokluğun bakanlığıdır. Ters-yüz edilmiş işlevleriyle bu bakanlıklar insanları iktidarın istediği gibi kontrol altında tutmaktadır. Böyle bir düzende yaşayan herkes denetim altında olduğundan özgürlükten söz etmek mümkün değildir. Okyanusya'daki özgürlük de aşağıdaki alıntıda dile getirildiği gibidir. Matematik alanında bizlere öğretilen iki kere iki dörttür bilgisinin aksine, diktatörlükle yönetilen ülkelerde, iktidar

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü.

partisi iki kere iki beş eder diyorsa bireyler buna inanmak zorundadır, inanmadıkları takdirde işkenceyle buna ikna edileceklerdir. Beden bilenebilir, ona müdahale edilebilir, bedenle olan ilişkisinden dolayı zihin de bilenebilir ve müdahale edilebilir. Bedeni disipline etmek, insan bilimlerinin oluşturduğu normlara uydurmaktır. Bedenler normları oluşturmak için bilgi nesnesi haline getirilerek, akıl yoluyla uyraklaştırılarak normlara uymaya zorlanır. Bu zorlamalar okul, hastane, kışla ve tımarhanelerde gerçekleştirilir. Orwell'in 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört' romanında da bireyler, hapishanede işkence yoluyla normlara uymaya zorlanmaktadır (Orwell2012 :105):

"Sonunda parti iki kere ikinin beş ettiğini söyler, siz de buna inanmak zorunda kalırsınız."

'1984'te, dünya üç büyük devlete bölünmüştür: Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya. Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika'yı, Britanya'yı, Avustralya'yı ve Güney Afrika'yı içine alır. Avrasya, Avrupa ve Asya'nın Portekiz'den Bering Boğazı'na kadar uzanan kısımlarından meydana gelir. Doğu Asya ise, Çin, Çin'in güneyindeki ülkeler, Japonya, Mançurya, Moğolistan ve Tibet'i kapsar. Ayrıca, adı geçen üç büyük devletin ele geçirmeye çalıştığı, Ortadoğu, Orta Afrika ve Güney Hindistan'ı içine alan ara bölgeler de vardır. Dünya nüfusunun beşte birini oluşturan ara bölgeler, üç devlet arasında sürekli el değiştirir. Ara bölgelerde yaşayan halklar, elden ele geçirilen köleler durumundadır. Bu devletlerin hepsi birbirleriyle sürekli savaş halinde bulunmaktadır.

Roman bu devletlerden Okyanusya'da geçer. Okyanusya'nın düşmanı ve müttefiki değişirse, tarih de hemen bu güncel gerçeğe göre yeniden değiştirilmekte ve yeniden yazılmaktadır. Geçmişte yaşanan olaylar, tarih kitaplarında yer almaktadır. Özgürlük savaşları, isyanlar diktatörlükle yönetilen bir ülkede iktidarın, halkın öğrenmesini ve başkaldırmasını istemedikleri bilgilerdir. Geçmişte yaşananlar insanlara ışıktutacağından bu bilgiler Gerçek Bakanlığı'nca değiştirilmektedir. George Orwell'in tanımladığı düzende iktidar, kendisine tehdit unsuru oluşturabilecek geçmişe ait her türlü bilgiyi Gerçek Bakanlığı tarafından sildirtmekte, sanki tarihte o olaylar yaşanmamış gibi değiştirilerek tarih yeniden yazılmaktadır. Böylece halk, isyanı tetikleyecek geçmişe dair hiçbir bilgiye ulaşamayacak ve riskler ortadan kaldırılmış olacaktır. Kalan bilgiler sadece insanların zihinlerindeyse, Gerçek Bakanlığı'nca yok edilen bilgiler insanların zihinlerinden de şiddet yoluyla silinecektir (Orwell2012 : 105-106):

"Bir zamanlar dünyanın güneşin çevresinde döndüğüne inanmak nasıl delilik belirtisi olarak görüldüyse, şimdi de geçmişin değiştirilemeyeceğine inanmak delilik belirtisi olarak kabul ediliyordu. (...) İki kere ikinin dört ettiğini nereden biliyorduk ki? Yerçekimi diye birşey olduğunu nereden biliyorduk ki? Geçmişin değiştirilemez olduğunu nereden biliyorduk ki? Madem geçmiş de, dış dünya da yalnızca zihinlerdeydi, madem zihin de denetleniliyordu, söylenecek ne kalıyordu geriye?"

1. Bellek Yitimi ve Geçmişin Yeniden Yazılması

Diktatörlükle yönetilen ülkenin iktidar partisi, geçmişini denetim altında tutabilmek için geçmişteki tüm belgeleri partinin gereksinimlerine göre yeniden yazarak geçmişle çelişkiye düşmeyi engeller. Düzeni riske sokacak bütün bilgiler tarihten silinerek insanlarda bellek yitimi oluşturulur. Geçmişini bilmeyen insanların geleceği yönlendirmesi mümkün değildir. Bütün bilgiler iktidar tarafından (Gerçek Bakanlığı'nca) silinip değiştirildikten sonra geçmiş denetim altına alınmış olduğundan gelecek de denetim altına alınmış olacaktır(Orwell2012 : 59):

"Geçmişini denetim altında tutan, geleceği de denetim altında tutar; şimdiyi denetim altında tutan, geçmişini de denetim altında tutar."

Romanın geçtiği ülkede bulunan, siyasetle pek de bağdaşmayan 'Gerçek Bakanlığı' ve bakanlığın küçük odasında yer alan üç borunun birinden eski gazetelerin düzeltilmesi gereken sayıları, diğerinden nelerin düzeltileceğine dair mesajlar gelmektedir. Sonuncusundan ise kağıtlar yakılmak üzere çöpe atılmaktadır. Örneğin, Times gazetesinden gelen eski bir sayıda düzeltmeler yapıldıktan sonra yeniden basılıp arşivlenir, eski sayı ise yok edilir. Gerçek Bakanlığı aslında tarihte yer alan gerçekleri yok etmektedir. Romanda anlatılan distopik dünyada, toplumu kontrol altına alabilmek için gerçekler silinip değiştirilmeli, yeniden yazılmalıdır. Böylelikle halkın geçmişte yaşananlardan yola çıkarak ülkedeki haksızlıklara ayaklanması engellenmiş ve toplum kontrol altına alınmış olur (Orwell2012 : 62):

"Odağın duvarlarında üç boru ağzı vardı. Söyleyaz'ın sağında, yazılı mesajların geldiği küçük bir basınçlı boru; solunda, gazetelerin geldiği daha kalın bir basınçlı boru; yan duvarda ise, Winston'ın kolayca uzanabileceği bir yerde, tel kafesle kaplı düz ve uzun bir yarık. Bu sonuncusu çöpe atılacak kağıtlar içindi. Nedense **bellek delikleri** deniyordu bunlara. Yok edilmesi gerektiği bilinen bir belge, dahası yerde göze çarpan bir kağıt parçası varsa, hiç düşünmeden en yakın bellek deliğinin kapağını kaldırıp içine atıyordunuz; belge ya da kağıt parçası sıcak hava akımına kapılarak binanın gizli bir köşesindeki dev fırınları boyluyordu."

Geçmişini güncelleme gibi gösterilen bu işlem ile bir yandan Parti'nin öngörülerinin doğruluğu belgelerle halka inandırılmaya çalışılırken, diğer yandan günün gereksinimleriyle çelişen bütün haber ve görüşler Gerçek Bakanlığı tarafından kayıtlardan silinir. Böylece günün gereksinimleriyle çelişen tarihteki tüm haber ve görüşler yok edilerek bir tür bellek yitimi sağlanmış olur(Orwell2012 : 64):

"Basınçlı boruların gittiği görünmez labirentteneler olduğunu bilmiyordu, ama sonuçta ne olduğunu biliyordu. 'Times'ın belirli bir sayısında gerekli görülen tüm düzeltmeler bir araya getirilip harman edilir edilmez, o sayı yeniden basılıyor, asıl nüsha yok ediliyor ve arşive onun yerine düzeltilmiş nüsha konuyordu. Bu sürekli

değiştirme işlemi yalnızca gazeteler için değil, kitaplar, süreli yayınlar, broşürler, posterler, kitapçıklar, filmler, ses bantları, karikatürler, fotoğraflar, siyasal ya da ideolojik bakımdan önem taşıyabilecek her türlü kitap ve belge için gerekliydi. Geçmiş, günü gününe, neredeyse dakikası dakikasına güncelleniyordu. Böylelikle, Parti'nin tüm öngörülerinin ne kadar doğru olduğu belgeleriyle kanıtlanmış oluyor; günün gereksinimleriyle çelişen tüm haber ve görüşler kayıtlardan siliniyordu. Tüm tarih, gereklikçe sık sık kazınan ve yeniden yazılan bir **palimpseste** dönüşmüştü."

Okyanusya'da insanlar devamlı olarak, devlet ve devlete egemen olan parti tarafından izlenmektedir. Her yerde çift taraflı görüntü veren tele-ekranlar vardır. Bunlar hem yayın yapar, hem de buldukları yerdeki ses ve görüntüleri merkeze taşır. Hiç kimse, hiçbir zaman bunların denetim alanının dışına çıkamaz! İnsanların tele-ekranlardan sürekli izlenmeleri totaliter rejimlerde toplumun ne denli denetim/kontrol altında tutulduğunun en iyi göstergesidir(Orwell2012 : 104):

"Tele-ekran kalp atışlarınızı bile saptayabilecek kadar duyarlıydı."

İnsanların düşünceleri ise 'Yenisöylem' diliyle biçimlendirilmektedir. Çünkü bu dil bireyleri sadece partinin istediği biçimde düşünmeye ve düşüncelerini de bu biçimde ifade etmeye koşullandırmaktadır. Ayrıca bir 'Düşünce Polisi' de kurulmuştur. Devletin ya da devleti denetleyen Parti'nin belirlediği düşüncelerin dışına çıkanlar, mevcut düzeni sorgulamaya çalışanlar bu Polis tarafından izlenir, yakalanır ve işkenceden geçirilerek beyinleri yıkanır, düzeltilir. Parti görüşlerinin, devlet düzeninin egemenliği 'çift düşün' yöntemiyle sağlanır: İnsanların düşünceleri ve yaşamları sadece 'yenisöylem' diliyle değil, 'çift düşün' sistemiyle de biçimlendirilir. 'Çift düşün' düzenini kuran ve işleten egemen partinin sloganları şunlardır:

"Savaş barıştır. Özgürlük köleliktir. Cahillik güçtür."

Buna benzer bir bellek yitimi, Türk Edebiyatı'nda Oya Baydar'ın 'Çöplüğün Generali' romanında da görülmektedir. Şebeke suyuna karıştırılan ilaçla, İstanbul'da yaşanan bir deprem, geçmişte yaşanan acılar unutturularak insanların adeta üç maymunu (görmedim, duymadım, bilmiyorum) oynamaları sağlanmaktadır (Bkz. Baydar: 2009).

1984 romanında da bütün belgeler yok edildikten sonra geriye kalan yalnızca insan belleğidir ki o da 101 No'lu odadaki işlemlerle insan belleğinden silinerek, toplumsal bellek kaybı sağlanmış olacaktır. Böylece tarih ve geçmiş Parti'nin istediği şekle uydurulmuş olacaktır.

Bir ülkede 'Düşünce Polisi' olduğuna göre 'düşünce suçu' da olacaktır. Günlük tutmanın bile tehlikeli bir suç sayıldığı ülkede nelerin düşünce suçuna girdiğini tahmin etmek zor olmasa gerek. Duvarlarda asılı posterlerden bakan yüz 'Büyük Birader'in yüzüdür ama o da yeterli gelmemiştir ki her eve yerleştirilmiş tele-ekranlardan hem yayın yapılır hem de konuşmalar kaydedilir. Bu ekranlar sayesinde evlerde yaşayan insanlar hem izlenebilir hem de dinlenebilir ama insanların, bunun ne zaman yapıldığını anlamaları mümkün değildir. Düşünce polisi şüphelendiği kişileri izlemekle yükümlüdür. İnsanlar her an dinlenebileceklerinin ya da izlenebileceklerinin farkındalığıyla yaşamak zorundadır. İnsanların izlenip denetlenmesinden öte düşünceleri de denetlenmekte ve suç teşkil eden düşünceler varsa işkenceyle yok edilip değiştirilmektedir (Orwell2012 : 87):

"Herkesin ortasında ya da tele-ekranın görüş alanı içindeyken düşüncelerinizi başıboş bırakmak çok tehlikeliydi. En ufak bir şey sizi ele verebilirdi. Sürekli gözünüzün seğirmesi, farkında olmadan yüzünüzün kaygılı bir anlatıma bürünmesi, kendi kendinize söylenip durmanız, olağandışılık belirtisi gösteren ya da bir şeyler gizlediğiniz izlenimi uyandıran herhangi bir şey. Kaldı ki, yüzünüzde belircek uygunsuz bir anlatım bile (örneğin, bir zafer açıklanırken inanmamış görünmek) cezayı gerektiren bir suçtu. **Yenisöylem**'de bu suç için bir sözcük bile vardı: **Yüzsuçudiyorlardı.**"

Yukarıdaki alıntı söz konusu '**yüzsuçu**' yakın tarihteki bir olaya son derece benzemektedir. 2012 yılında Kuzey Kore Eski Devlet Başkanı Kim Jong İl'in ölümünden sonra, bu eski diktatörün ölümüne ağlamayanlara çalışma kamplarında **6 ay ücretsiz çalışma cezası** verileceği tehdidiyle ülke halkının dizlerine vurarak, hatta yerlere yatarak ağlamalarını, dövünmelerini televizyonlarda şaşkınlıkla izlemiştik. Kuzey Kore'de eski diktatörün ölümüne ağlamayanlardan tespit edilenler 'Halk Mahkemeleri'nde yargılanmış, yas törenine katılmayanlar için de vur emri verilmiştir. Diktatörlükle yönetilen ülkelerde yaşananların benzerliği bu olayla daha net olarak görülmektedir.

2.Düzene Meydan Okuyan Bir Çılgık: Winston Smith

Okyanusya toplumunun büyük çoğunluğu, baskıcı düzene karşı ilgisizdir, Büyük Birader'in acımasız diktatörlüğü altında hiç tepki göstermeden yaşarlar. Romanın başkahramanı Winston Smith, içinde bulunduğu ortama uyumsuz, yalnız bir kişidir. Akıl dışı bulduğu baskı düzenine muhalefet etmeye, Büyük Birader'e meydan okumaya çalışır. Olay Winston'un antika eşyalar satan bir dükkândan, bir defter ve mürekkepli kalem almasıyla başlar. Bu özel defteri günlük yapmaya karar verir. 'Tele Ekran'dan görülmeyecek şekilde saklandıktan sonra günlüğünü yazmaya başlar ve artık o düşüncelerini yazmaya cesaret edebilmiş bir düşünce suçlusudur. Suçu '*Ağabey/Büyük Birader*' diye biri olmadığını, devleti yönetenlerin tarihle oynadıklarını, insanların kandırıldığını düşünmesidir. Bu düşüncelerini doğrulayacak kaynak, ona inanacak kişi arayışına girer. Direnişine Julia da destek olur. 'Doğruluk/Gerçek Bakanlığı'nda

çalışan 'Anti-Sex' adlı örgütün üyesi olan Julia ve devletin önemli adamlarından olan O'Brien'in da kendisiyle aynı düşünceleri paylaştıklarını düşünür. Kısa bir süre içinde de bu düşüncelerini doğrulayan üç kâğıt eline geçer. Birini Julia gizlice avucuna sıkıştırmıştır ve içinde 'Seni Seviyorum' yazmaktadır. Julia da artık düşünce suçlusudur çünkü birini sevmiştir. Julia ile birlikte 'Düşünce Polisi'nin olmadığı gizli yerlere giderler ve Winston'un uzun seneler önce ayrıldığı ama resmîyette eşi olan kadını aldatırlar. Bu gizli buluşmalarında hatırladıkları geçmişlerini paylaşarak kendilerince mutlu olurlar. İkinci kâğıdı ise O'Brien, 'Yeni Konuş' için yapılacak sözlüğe katkıda bulunmasını bahane ederek 'tele ekran'ın gözü önünde ona vermiştir ve içinde O'Brien'in adresi yazmaktadır. O'Brien'in evine Julia ile beraber gittiklerinde, O'Brien, Winston ve Julia'ya yemin ettirir ve bir kaç gün içinde onlara bir kitap ulaştıracağını bu kitabı okuduklarında merak ettikleri şeylerin cevabına ulaşacaklarını söyler. Üçüncü kâğıt ise ona yapması gerekenleri anlatan borudan düşer. Bu kâğıt zaman içinde borunun içinde sıkışmış, tarihin değiştirildiğinin kanıtı olan bir fotoğraftır. Fakat Winston bu fotoğrafın kıymetini tam olarak anlayamadan tarihin yok edildiği ateşe atar. Suç gerçekleşmiş ama suç kanıtı fotoğraf yakılarak yok edilmiştir. Böylece geçmiş silinmiş, insanlara hatırlanacak bir kanıt bırakılmamıştır. Artık kimse o fotoğraftaki gerçeğin yaşanmışlığını iddia edemez (Orwell2012 : 100):

"Geçmiş silinmekle kalmıyor, silindiği de unutuluyor, sonunda yalın gerçek olup çıkıyordu."

Winston kendindeki değişimi iş arkadaşları ve komşularından saklamak, kitabı okumak ve Julia ile daha rahat birlikte olabilmek için, günlüğünü satın aldığı dükkânın üst katını kiralar. Burası, Büyük Birader'in çalışanlarına verdiği dairelerden çok farklıdır. Eski tarzda döşenmiştir ve odada 'Tele Ekran' yoktur! Onlar için 'Tele Ekran'ın olmaması çok büyük bir avantajdır. 'Tele Ekran' hem alıcı, hem verici olarak kullanılan bir alettir ve düşünce suçlularını yakalamakta kullanılmaktadır. Julia ile buluştuklarında, Julia elinde gerçek çikolata, gerçek ekmek vb. ve sadece sokak kadınlarının kullandığı adı birkaç makyaj malzemesi ile gelir. Bunlar ikisinin de sadece adlarının duydukları ama gerçeğini görmedikleri şeylerdir. Çünkü onların yaşadığı zaman diliminde, her şey yapaydır. Bu gizli kiralık odada kitabı okuyarak devletin yapısını anlamaya başlarlar. Birlikte düzene karşı gelirler. Kendilerine yeni bir yaşam kurmak isterler. Fakat bir süre sonra yakalanırlar. Kiraladıkları odanın sahibi olan antikacı da bir 'Düşünce Polisi'dir, Winston ve Julia'yı ele veren de odur. Akıl almaz işkenceler görürler. İşkencelere dayanamazlar ve birbirlerine ihanet ederler. İki sevgili işkenceyle birbirlerini ispiyonlamak zorunda bırakılmıştır. Romandaki dokunaklı şarkının sözleri bu ihaneti şöyle tanımlar(Orwell2012 : 330):

"Kestane ağacının altında/ Sen beni sattın, ben de seni."

3.Sanat ve Düşünce Suçları

Okyanusya nüfusunun yüzde seksen beşini oluşturan proleterler 'aptallar ordusu' olarak nitelendirilir. Proleterlerin korkulacak bir yanı yoktur. Kendi hallerine bırakılırsa, kuşaklar, yüzyıllar boyu, çalışırlar, ürerler ve ölürlar. Hayvani koşullarda yaşayan proleterlerde başkaldırı için bir itki oluşması şöyle dursun, yaşadıkları dünyanın bundan daha farklı olabileceğini kavrama gücünden de yoksundurlar. Kuşku bile duymaz onlardan. Parti sloganında dendiği gibi(Orwell2012 : 97):

"Proleterler ve hayvanlar özgürdür."

İşkenceci O'Brien, şöyle der:

"Proleterler asla başkaldırmayacaklar, ne bin yıl ne de milyon yıl sonra. Yapamazlar. Onlar güçsüz hayvanlar gibidir."

Okyanusya'da aşka, sevgiye yer yoktur. Bu duygular ve eylemler, vatandaşları "Büyük Birader" in tayin ettiği amaçlardan saptırır. İnsanların görevi bedensel arzu duymadıkları, ülke çıkarlarına uygun hareket etmeyi ilke edinmiş biriyle evlenmek ve onunla görev icabı, zevk almadan çoğalmaktır.

Zaman zaman Okyanusya'nın düşmanı ve müttefikinin değiştiğini, tarihin de hemen bu güncel gerçeğe göre değiştirilerek yeniden yazıldığını belirtmiştik. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında savaşın iktidar tarafından nasıl yansıtıldığı konusunda çarpıcı bir saptama yer alır. Buna göre(Orwell2012 :216):

"Savaş çılgınlığı tüm zalimliğiyle evrensel boyutlarda sürmekte; ırza geçme, yağmalama, çocukları boğazlama, tüm halkı köleleştirme, hatta tutsakların kaynar suya atılması ve diri diri gömülmesi gibi eylemler olağan sayılmakta, dahası bütün bunlar düşman tarafından değil de kendi ülkeniz tarafından övgüyle karşılanmaktadır."

Okyanusya'da sanat tehlikeli görülmektedir. Sanat insanların duygularını harekete geçirir, oysa Okyanusya'da yaşayan insanlar duygulardan arındırılmış, hissiz birer köle durumuna getirilmiştir. Bilim ve teknoloji de iktidarın denetiminde iktidarın isteklerine hizmet etmekte kullanılır. Partinin çözmeye çalıştığı iki büyük sorun vardır. Birincisi, bir insanın ne düşündüğünü açığa çıkarmak ve bunu kişi istemediği halde yapabilmek; diğeri, önceden haber vermeden, birkaç saniye içinde yüz milyonlarca insanı öldürebilmek. Eğer bilimsel araştırma diye bir şey hala sürüyorsa, konusu ve amacı yalnızca budur.

Birçok toplumda yöneticiler, yönettikleri insanlar için neyin iyi neyin kötü olduğunu onlardan daha iyi bildiklerini söyler. Bu nedenle gerektiğinde ikiyüzlülük yaparlar. Oysa Okyanusya'da, parti sadece iktidar hırsı için iktidardadır. Romandaki Düşünce Polisi'nin üst yöneticilerinden O'Brien bu durumu şöyle açıklar(Orwell2012 :298):

"Parti, iktidarda olmayı yalnızca kendi çıkarı için istiyor. Başkalarının iyiliği bizim umurumuzda değil, bizi ilgilendiren yalnızca iktidardır. Servet, lüks, uzun yaşamak ya da mutluluk değil, yalnızca iktidar, salt iktidar."

Okyanusya'da insanlar devamlı olarak, devlet yani devlete egemen olan parti tarafından izlenmektedir. Bütün yurttaşlar "tele ekran" adı verilen alet yardımıyla izlenir. Tele ekran hem verici hem alıcı işlevini görüyor, aynı anda hem yayın, hem kayıt yapıyor. Düşünce Polisi, bu alet sayesinde herkesin ne dediğini ve ne yaptığını sürekli izleyebiliyor. Her yerde çift taraflı görüntü veren tele-ekranlar vardır. Hiç kimse hiçbir zaman bunların denetim alanının dışına çıkamaz. Denetim/kontrol toplumunda olması gereken de budur. Herkes yalnızca partiye hizmet etmelidir(Orwell2012 : 27):

"Fısıltıyla konuşmadığı sürece Winston'un çıkardığı her ses tele-ekran tarafından kayda alınıyordu; dahası, madeni levhanın görüş alanında kaldığı sürece Winston işitilmekle kalmıyor, görülebiliyordu da. Hiç kuşkusuz ne zaman izlendiğinizi anlamamız olanaksızdı. Düşünce Polisi'nin, kime ne zaman ve hangi sistemle bağlandığını kestirmek çok zordu."

Egemen sınıfın üyeleri hem özgürlükçü düşüncelere uzak oldukları, hem de televizör'ün sağladığı olanaklardan yararlandıkları için, baskı ve denetimi sürekli hale getirebilmişlerdi. Denetim ve kontrol korkuyla gerçekleştirilmekteydi. Her an her yerde izlendiğini bilerek yaşamak insanların partiye koşulsuz itaat etmelerini sağlamaktaydı (Orwell2012 : 27):

"Herkesi her an izliyor da olabilirlerdi. Ama size istedikleri zaman bağlanabildikleri açtı. Çıkardığınız her sesin duyulduğunu, karanlıkta olmadığınız sürece her hareketinizin gözetlendiğini varsayarak yaşamak zorundaydınız; zorunda olmak ne söz, artık içgüdüye dönüşmüş bir alışkanlıkla öyle yaşıyordunuz."

4.Düşünce Kontrolü

İnsanların düşünceleri ise "Yenisöylem" diliyle biçimlendirilmektedir. Romanda Okyanusya'nın baskıcı düzeni, kendisine karşı muhalefetin gelişmesini kökten önlemek üzere "düşüncenin tüm biçimlerini olanaksız kılmayı" amaçlayan yeni bir dil geliştirir. Yenikonuş/yenisöylem adı verilen bu dilde herkesin bildiği kavramlar tam tersi bir anlama bürünür, örneğin savaş barış, özgürlük kölelik, bilgisizlik kuvvet anlamına gelir. Çünkü bu dil bireyleri sadece partinin istediği biçimde düşünmeye ve düşüncelerini de bu doğrultuda ifade etmeye yönelmektedir. Yenisöylem dili sonunda, konuşulan dilin yerini tamamen alacaktı. Dilin sözcük dağarcığı azaltılarak, her anlamda dilin sahip olduğu hazine genişlemek yerine daraltılmaktadır. Dildeki sakıncalı sözcükler, kavramlar düzenli olarak dilden atılarak 'Yenisöylem' sözlüğünden çıkartılır. Sadece o da değil, gereksiz görülen sözcükler de dilden atılarak var olanlar yeniden düzenlenip kısaltılır.

Zaten "Düşünce Polisi" de kurulmuştur. Devletin ya da devleti denetleyen Parti'nin belirlediği düşüncelerin dışına çıkarak mevcut düzeni sorgulamaya çalışanlar bu Polis tarafından izlenerek yakalanır ve işkenceden geçirilerek beyinleri yıkanıp düzeltilir.Bakanlıkların işlevleri ters yüz edilmiştir. Baskı ve işkenceden sorumlu bakanlığın adı Sevgi Bakanlığı, savaştan sorumlu bakanlığın adı Barış Bakanlığıdır. Eserin en önemli noktası düşünce özgürlüğünün yasak olması üzerinedir. Totaliter bir partinin yönetiminde korku ve beyin yıkama ile halk sürekli kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. En büyük kontrol mekanizmasını ise halkın sürekli gözetlenmesini sağlayan tele-ekranlar ve mikrofonlar oluşturmaktadır. İşte, evde, sokakta, insanlar her yerde izlenmektedir. "Yenikonuş"(konuşma sözlüğü) içerisinde yer almayan kelimeleri düşünmek, söylemek katıyen yasaktır. Halkın özel yaşamı adı altında bir durum söz konusu değildir. "Ağabey Seni Gözetliyor" posterleri her yerde asılıdır, bunun yanı sıra düşünce suçlarına karşı kontrol mercii olan "Düşünce Polisi" aktif olarak korku salmaktadır.

Devlet düzeninin egemenliği 'Çift düşün' yöntemiyle sağlanır: Yani insanların tüm düşünceleri ve yaşamları sadece 'Yenisöylem' diliyle değil, 'Çift düşün' sistemiyle de biçimlendirilir. Gerçekliğin denetim altında tutulabilmesi için, bellekten ve geçmişten yoksun bir toplumun yaratılması büyük önem taşır. İktidar, kitlelere sürekli hükmedebilmek için, 'Eskisöylem'de 'gerçeklik denetimi', 'Yeni söylem'de 'Çift düşün' denen bir işlem geliştirmiştir: Hem bilmek hem de bilmemek, bir yandan ustaca uydurulmuş yalanlar söylerken bir yandan da tüm gerçeğin ayırıcında olmak, çelişiklerini bilerek ve her ikisine de inanarak birbirini çürüten iki görüşü aynı anda savunmak, mantığa karşı mantığı kullanmak, ahlaka sahip çıktığını söylerken ahlaki yadsımak, hem demokrasinin olanaksızlığına hem de Parti'nin demokrasinin koruyucusu olduğuna inanmak; unutulması gerekeni unutmak, gerekli olur olmaz yeniden anımsamak, sonra birden yeniden unutuvermek; en önemlisi de, aynı işlemi işlemin kendisine de uygulamak.

İnsan belleği dışında hiçbir kayıt kalmayınca, en belirgin gerçek bile nasıl kanıtlanabilir? Belleğinizde kalanlar ve bildikleriniz de 101 Numaralı Oda'daki işkencelerle yok edilecek, tüm bunların sonucunda toplumun ve bireyin belleğinden geriye hiçbir şey kalmayacak, tarih ve geçmiş Parti'nin istemine uygun bir biçime bürünecektir. Ne yargılama olur ne de bir tutuklama raporu tutulur. Düşünce suçlusu buharlaşıp ortadan kayboluverir. Hukuk işlemez. Böyle bir düzende gözetim mekanizmaları, zorlama, işkence ya da sansür aracılığıyla; insanlar, sorgulayamayan, karar verebilme ve hareket edebilme alanı, yani özgürlüğü olmayan kuklalara dönüşür.

Yasama-yürütme-yargı erklerine sahip totaliter bir iktidar, toplumun büyük bir kesimi tarafından demokratik yollarla gelen bir kurtarıcı olarak görülüyorsa; insanlara nasıl düşünecekleri, nasıl

davranacakları egemen güçler tarafından zorla dikte ettiriliyorsa; iktidarın isteğine uymayan vatandaşların belli bir kısmı çeşitli yollarla baskıya uğrattılıyorsa; ekonomi devlet gücü kullanılarak belli bir kesimin emrine verilmişse; medya tek sesli hale getirilmeye çalışılıyor, farklı seslere sürekli sansür uygulanıyorsa; iktidar aleyhine her düşünce, her hareket darbecilikle, teröristlikle suçlanarak sindirilmeye çalışılıyor; demokratik hak ve özgürlüğün varlığından söz edilemez ve totaliter bir devletle karşı karşıyasınız demektir.

5.Sonuç

'1984' ayrıntılı kurgusuyla roman başkışisi Winston'ın Avrupa'nın gerçekten yaşayan son adamı iken; bir yaşayan ölüye dönüşmesinin hikâyesidir. Acıdır ki Winston gibi yaşayan ölülerden gerçek yaşamda çoktur. Fakat toplumun algısı onları gerçek suçlu olarak görmek için sürekli programlanmaktadır. Gerçekliğin algısının ve tarih olgusunun iktidar tarafından kontrol edilışı, özgürlüklerin sudan bahanelerle bireyden birer birer alınışı, günümüzde de birçok ülkede kapsamlı bir şekilde devlet kurumları tarafından, özellikle medya üzerinden oldukça etkili bir şekilde uygulanmaktadır. Romanı günümüz dünyası ile karşılaştırdığımızda gördüğümüz benzerlikler, insanları yaşadıkları dünyayı sorgulamaya yönlendirebilir. Distopyaların bu tür uyarıcı misyonları var mıdır? Bu çalışmada cevabını aradığımız sorulardan biri de budur. EricFromm'un, bu roman ile ilgili yorumu bu konuda bize ışık tutacak niteliktedir(Fromm 1977: 326):

"George Orwell'in 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ü, bir ruh halinin dile getirilmesi ve bir uyarıdır. Dile getirilen ruh hali, insanoğlunun geleceğine ilişkin handiye bir umarsızlık, uyarı ise, tarihin akışı değişmediği sürece dünyanın dört bir yanındaki insanların en insani niteliklerini yitirecekleri, ruhsuz otomatlara dönüşecekleri, üstelik bunun farkına bile varmayacaklardır. (...) Orwell, öteki olumsuz ütopyaların yazarları gibi, bir felaket kahini değildir. Bizi uyarmak ve uyandırmak ister. Hala umudu vardır; ama Batı toplumunun daha önceki evrelerindeki ütopyaların yazarlarının tersine, umarsız bir umuttur bu. 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört', bize, bu umudun ancak, bugün tüm insanların karşı karşıya oldukları tehlikenin bireyselliği, aşkı, eleştirel düşünceyi tümenden yitireceği gibi. (...) bunun ayırdına bile varamayacak bir otomatlar toplumu olup çıkma tehlikesinin farkına vararak kavranabileceğini öğretir. Orwell'in bu yapıtı gibi kitaplar güçlü birer uyarıdır; okuyucu, 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ü, yüzeysel bir biçimde Stalinci barbarlığın bir başka tanımlaması olarak yorumlamakla yetinir ve bizi de (Batı'yı) kastettiğini görmezse çok yazık olur."[†]

Orwell'in 'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ünde farklı düşünceler kaybolmaya mahkûmdur. En ağır suç, düşünce suçudur. Winston Smith, Gerçek Bakanlığı'nda tarih değiştirme biriminde çalışmaktadır. Smith düzenin içinde boğulmuş, Gerçek/Doğruluk Bakanlığı'nda çalışan, görevi eski verileri silip, tarih değiştirmek olan önemsiz bir memurdur. Korkusundan dışarıya karşı sadık bir partili gibi görünse de, aslında düşünce polislerinin takibinden kaçmaktadır. Smith bir gün tutuklanır, işkence görür ve aşağılanır. Bütün parti karşıtları gibi, bilincini temizlemesi istenir. Birey olarak kendi varlık bilinci kalmayınca dek içi boşaltılarak belleği yeniden yazılır, duyguları düşünceleri istekleri yaşama dair ona keyif verebilecek her şeyden bir daha keyif alamaz hale getirilir ve ancak bir bitki gibi tepkisiz olup insanlığını kaybedince dışarı bırakılır. Böylece Parti Winston'u tepki gösteremeyecek denli zavallı bir insan hatta mahlûkat haline getirmiş oldu.

Bu romanda olduğu gibi distopik yazarların bir çoğu totaliter devletlerde insanların otomatlar toplumu haline getirilebileceğini göstererek uyarıcı bir misyon üstlenmektedir. Bu tür romanları gerçek bir ülkeden yola çıkarak yazmak, totaliter devletlerde yaşayan yazarlar için riskli bir durum olduğundan, yazar fantastik bir atmosferde, distopik bir dünya yaratarak yazmayı yeğler. Yazarın yarattığı dünya her ne kadar gerçeküstü gibi görünse de, dikkatli ve bilinçli okur, yazarın aydın çılgınlığını mutlaka duyacaktır.

KAYNAKÇA

- BAYDAR, Oya (2009). *Çöplüğün Generali*, İstanbul: Can Yayınları.
FROMM, Erich (1977) "Afterword" 1984 (George Orwell) SignetClassics, s. 313 - 326.
MORE, Thomas (2009). *Ütopya*,(Çev. Hasan İlhan), Ankara:Alter Yayıncılık.
ORWELL, George (2012).*Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*,(Çev. Celâl Üster), İstanbul: Can Yayınları.
RIOT-SARCEY, Michele, vd. (2003). *Ütopyalar Sözlüğü*, (Çev. Turhan Ilgaz), İstanbul: Sel Yayıncılık.

[†] Yazar tarafından çevrilmiştir.